

Foto: Kill Persson

Kill Persson

Under flera hundra år var sanden ett gissel för dem som bodde nära den halländska kusten. Mycken möda lades ner på att binda sanden. Idag är problemet det omvända. Släpp sanden loss – för blommor och bins skull!

Flygande sand ställde till problem

SANDEN HAR VARIT en del av Hallandskusten allt sedan isen drog sig tillbaka för ca 13 000 år sedan. Sandflykten har under olika perioder varit mer eller mindre påtaglig beroende på hur människan har använt landskapet. Problemen kring den rörliga sanden utifrån ett mänskligt perspektiv var som störst under tidigt 1800-tal då omkring 4 000 ha beskrevs som flygsandsfält. I stort sett alla sandfälten låg på utmarker som nyttjades som vidsträckta betesmarker av närbelägna byar.

Nya perspektiv

SANDBLYKTENS HISTORIA tecknas i södra Sverige skarpt och tydligt. Utifrån en sådan eländesbeskrivning står det djupt i vårt medvetande att vara aktsamma om dynerna så att inte sanden på nytt släpps loss över jord och gård. Men stämmer denna beskrivning i början av 2000-talet? Försöker vi istället se sandmarkerna inte bara ur perspektivet som försörjningsmarker av livsmedel utan även som försörjningsmarker av biologisk mångfald och sociala värden blir bilden en annan och bredare.

När våra kunskaper om sandmarker ökar kan vi konstatera att det finns en mängd olika naturvärden framförallt knutna till insekter där flera arter är beroende av bar sand på så kallade sandblottor, det vill säga mer eller mindre vegetationsfria sandytor. Även flera svampar och kärlväxter har också sina förekomster i den mosaik mellan bar sand och gles vegetation som verkar vara en sådan positiv ingrediens i dynlandskapet. En paraplyart, dvs en art vars livsmiljö spelar stor roll även för andra rödlistade eller sällsynta arter, som fågeln fältpiplärka (*Anthus campestris*) trivs alldeles utmärkt i ett sådant dynlandskap. Den gynnas av mosaiken där den på solvarma sandfläckar snabbt springer ifatt sina byten i form av flugor, steklar och spindlar. Fältpiplärkan har minskat kraftigt under de senaste 25 åren och orsakerna till detta är säkert flera där såväl häckningsmiljöer i Sverige såväl som övervintringsplatser söder om Sahara spelar roll.

Andra viktiga arter är de många solitära bin som nyttjar sandmarkerna. De är beroende av såväl varma sandskärningar för sina bogångar såväl som blommande kusthedar med arter som kärringtand, blåmunkar och backtimjan. Att stärka närvaron av blommande örter för pollen och nektar är en viktig åtgärd för att få rikare sandmarker.

Fältpiplärka, dynlandskapets paraplyart. Foto: Benny Holmqvist.

Fram med tändstickan...

FÖR ATT STÄRKA KVALITÉN bland sandmarkerna behövs fler olika åtgärder, åtgärder i form av småskalig markstörning i kombination med bränning och återkommande röjningar. Alla dessa fenomen förekommer mer eller mindre ofta i den hävd som förr rådde på utmarkerna. Djuren höll tillbaka högre vedväxter, ris och låga buskar samlades som bränsle, ett system av färdvägar gick fram och tillbaka över sandmarkerna och skapade blottad sand. Återkommande bränningar för att förbättra betet svepte över gräs och sandhedar tidigt om vårarna. Idag är hävden helt avstannad och om det därtill läggs att vi i sydvästra Sverige har ett kvävenedfall om ca 15 kg/ha/år så blir landskapsomvandlingen dramatisk, igenväxningen bara tilltar och tilltar.

...och grävmaskinen

I SANDDYNSRESERVATEN har vi nu börjat med att aktivt gräva bort ris och buskvegetation av björk (*Betula*) och al (*Alnus*) samt ljung och kråkbär (*Calluna* och *Empetrum*). På så vis skapas åter dysänkorer med bar sand. Under vinterhalvåret är markfuktigheten hög och här skapas speciella livsmiljöer för mossor, svampar och kärlväxter som exempelvis strandlumner. I dynlandskapet sprider sig även vresrosen (*Rosa rugosa*) som ursprungligen kommer från nordöstra

Det behövs rejäla tag i dynerna, här grävs igenväxningen bort.
Foto: Kill Persson

**Mellan glesa strån i den yttersta dynen trivs svampen dynsprödling (*Psathyrella ammophila*).
Missgynnad enligt svenska Artdatabankens kriterier
Foto: Kill Persson**

Asien och Alaska. Växten har ett stort omfattande rotsystem och är konkurrensstark, den tränger helt enkelt bort många andra växtarter som hör hemma i den strandnära miljön. För att få bort stora ruggar av vresros har vi använt grävskopar som sållat igen sanden för att ta bort alla rötter, rötterna går på sina ställen ner till 3 m. Fördjupningen efter rosorna blir till solvarma gropar för sandbin och andra värmeälskande insekter.

Inte okontroversiellt

RADIKALA ÅTGÄRDER SOM KRÄVER grävmaskiner i dynerna går inte obemärkta förbi. Det är som alltid viktigt att vi informerar och förklarar för närboende och besökare i våra reservat. Alla som varit längs kusten minns uppmanande skyltar kring vikten att vara akt-sam om dynerna och många har genom "god uppfostran" fört detta vidare till sina barn -att man inte ska hoppa och springa i sanddynerna –det är kanske just det som behövs!

I takt med att nya informationstavlor kring dyner och sandmarkers naturvärden kommer på plats hoppas vi att få fortsatt förståelse för att dynlandskapet inte förblir likadant bara av sig självt. I Laholms kommun pågår en spännande samverkan mellan närboende och kommunen kring ett kommande kommunalt naturreservat. Det visar sig att den lokala historien är full av egennamn på det som förr varit öppna solvarma sandgropar, idag är samma platser kringgårdade av tall och björk. Detta minne blir en stark och tydlig utgångspunkt för röjningsarbetet såväl med handredskap som med större insatser.

Så, när sanden nu, på några få platser åter börjat röra på sig så säger vi; se så skönt sanden ryker...

**Ge strandpaddan (*Bufo calamita*) en ny chans!
Foto: Krister Hall**